

Зінчук Н. А.,

кандидат педагогічних наук

Університет менеджменту освіти НАПН України, м. Київ

Постановка проблеми. Багаточисельні дослідження вчених у сфері педагогіки, економіки та менеджменту (Г.А. Дмитренко, Г.В. Єльнікова, В.І. Куценко, О.І. Мармаза, В.І. Маслов, В.В. Олійник, Л.М. Сергєєва, Т.М. Сорочан, А.І. Чміль тощо) підкреслюють важливість процесу професіоналізації сфери управління освітою. Особливого значення ця проблема набуває в умовах швидких змін освітнього середовища у політичних, соціальних та економічних аспектах.

Зміст системи навчання керівних кадрів освіти визначається освітніми державними стандартами, у яких фінансово-економічному блоку навчального матеріалу відводиться достатня кількість годин. Крім того, на важливість забезпечення якісного змісту фінансово-економічної складової професійної компетентності керівників закладів освіти постійно вказують у своїх роботах сучасні науковці. У своєму дослідженні ми враховували їхні розробки за різними рівнями надання освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій праці [2, с.126-143] В.І. Масловим складено теоретичну модель змісту функціональної компетентності директора загальноосвітнього навчального закладу, що складається з чотирьох основних складових. Одним із блоків виділено адміністративну та фінансово-господарську діяльність. При цьому автор вказує на необхідності формування: знань щодо економічних основ управління, укріплення навчально-матеріальної бази, видів і порядку здійснення матеріального і морального стимулювання колективу; вмінь контролювати фінансово-господарську діяльність школи та розробляти нові управлінські рішення на основі аналізу підсумкової інформації.

У науковій статті Г.В. Єльнікової [1] представлені результати моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу за рівнями компетентності – ключові компетентності управлінця, загальнофахові та спеціально-фахові. Авторкою теж наголошується на необхідності формування та розвитку знань та умінь з фінансово-економічної діяльності; результуючою компетентністю блоку спеціально-фахових компетентностей є позитивна динаміка змін фінансово-економічного розвитку вищого навчального закладу.

У спільній науковій праці «Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах» за ред. А.І. Чміля зазначено, що «Важливою складовою професійної компетентності керівника навчального закладу є знання з фінансово-економічних питань ... одне із завдань керівника в ринкових умовах – забезпечення фінансової стабільності» свого закладу [4, с. 46]; керівник «повинен знати економічне становище держави, тобто знати макроекономіку, при нагоді вміти оформити кредит ..., регулювати проходження грошей, контролювати власну бухгалтерію, скласти кошторис, заключити контракт, перевірити нарахування заробітної плати» [4, с. 46].

У методичному посібнику «На допомогу менеджеру освіти. Сучасний керівник навчального закладу – менеджер освіти» наголошується на тому, що готовність до управлінської діяльності передбачає оволодіння такими знаннями:

- «основи загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, необхідному для успішного опанування методами економічного і системного аналізу у сфері менеджменту і проведення досліджень за своїм фахом;
- дисципліни загальноекономічного циклу і спеціальні дисципліни, що розглядають закономірності, особливості, сучасний стан і основні тенденції розвитку економіки;
- стан і розвиток сучасної менеджерської діяльності на внутрішньому і світовому ринку;
- стан і розвиток ринку трудових ресурсів;
- ... методику визначення економічної ефективності управлінської діяльності» [3, с. 26].

Формулювання мети статті. Попередній аналіз фахової літератури та управління підтвердив, що актуальною є проблема ретельного відбору та обґрунтування оновленого змісту системи навчання керівників закладів освіти саме з фінансово-економічної діяльності, що стало *метою даної статті*.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Університеті менеджменту освіти НАПН України система підвищення кваліфікації та магістерської підготовки для керівних кадрів освіти є складним і багатоаспектним процесом їх професійного зростання, протягом якого за сучасних умов обмеженості ресурсів та дефіциту фінансового забезпечення на перший план виходить необхідність поглиблення та постійного оновлення знань з фінансово-економічної проблематики.

Проведене опитування серед груп магістерської підготовки спеціальності 8.18010020 «Управління навчальним закладом» та на курсах підвищення кваліфікації керівників професійно-технічної і вищої освіти дозволило здійснити структурування навчального матеріалу з управління фінансово-економічною діяльністю освітніх закладів.

У дослідженні велике значення було приділене аспекту усвідомлення магістрантами та слухачами курсів підвищення кваліфікації значущості фінансово-економічної компетентності у професійній управлінській діяльності та цілісності уявлення про дану компетентність. При цьому серед головних знань та вмінь респондентами виділено: призначення, мету та специфіку фінансово-економічного управління навчальними закладами; організацію фінансово-економічної роботи; оцінку різних джерел фінансування навчальних закладів; порівняльну характеристику напрямів фінансового управління державних та недержавних закладів освіти; аналіз та вирішення ситуаційних завдань із прогнозування фінансового стану навчального закладу, оптимального поєднання доходів і витрат; зміст та послідовність здійснення фінансового планування; вибір та обґрунтування фінансової стратегії розвитку закладу освіти в сучасних умовах; особливості функціонування ринку освітніх послуг.

Зміст оновленого матеріалу системи підготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти з фінансово-економічних питань, на наш погляд, повинен мати таку структуру:

I. Основи управління фінансово-економічною діяльністю закладу освіти. Сучасні фінансові питання навчальних закладів. Фінансовий механізм освіти. Поняття про фінансовий менеджмент закладу освіти. Організація фінансової роботи у закладі освіти. Система фінансового менеджменту навчального закладу та умови її функціонування.

II. Ресурсний потенціал закладу освіти. Система ресурсів закладу освіти як фактор його ефективного функціонування та розвитку. Матеріально-технічні ресурси закладу освіти. Орендні відносини у закладах освіти. Система оплати праці у навчальних закладах. Матеріальне стимулювання праці освітян. Фінансові ресурси загального та спеціального фонду закладу освіти. Управлінський вплив на ресурси закладу освіти.

III. Державне фінансове забезпечення функціонування закладів освіти. Поняття бюджетного функціонування та принципи його здійснення. Методи та форми державного фінансування освіти. Розпорядники бюджетних коштів, їхні функції. Кошторис доходів і видатків закладу освіти. Особливості державного фінансового забезпечення закладів різних

рівнів та напрямів освіти.

IV. Додаткові джерела залучення фінансових ресурсів закладів освіти. Проблема залучення додаткових фінансових ресурсів для діяльності навчального закладу. Групи донорських організацій в освіті. Сутність та основи здійснення фандрайзингу. Діяльність благодійного фонду у загальноосвітньому закладі. Кошти підприємств у фінансуванні закладів освіти. Зовнішні фінансові ресурси навчальних закладів.

V. Поняття освітньої послуги. Освітній ринок та ціноутворення на ньому. Поняття платних освітніх послуг навчального закладу. Формування ринку освітніх послуг. Міжнародна торгівля освітніми послугами. Ціноутворення на освітньому ринку. Маркетинг на ринку освітніх послуг. Механізм освітнього кредитування.

VI. Планування як функція управління фінансово-економічною діяльністю закладу освіти. Основи кошторисного планування. Планування дохідної та видаткової частин кошторису. Бюджетування в управлінні фінансовими ресурсами закладу освіти. Необхідність стратегічного фінансового планування у закладах освіти. Типи фінансових стратегій навчальних закладів. Визначення якості формування фінансової стратегії.

VII. Облік та фінансова звітність закладів освіти. Облікова політика навчальних закладів у загальній системі управління. Автономія фінансово-господарської діяльності навчальних закладів. Навчальні заклади як платники податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Поняття та вимоги до фінансової звітності навчальних закладів. Склад основної фінансової звітності закладів освіти.

VIII. Контрольно-аналітична функція управління фінансово-економічною діяльністю закладу освіти. Зміст і значення контролю фінансово-економічної діяльності освітнього закладу. Сутність та порядок проведення інвентаризації матеріальних цінностей закладу освіти. Відповідальність за порушення законодавчо-нормативних вимог щодо фінансово-економічної діяльності навчального закладу. Призначення та послідовність аналізу фінансово-економічної діяльності навчального закладу. Показники фінансово-економічного аналізу освітнього закладу. Аналіз кошторису закладу освіти.

Зміст удосконаленого навчального матеріалу став основою для розробки в Університеті менеджменту освіти НАПН України навчальної програми вивчення нормативної дисципліни «Управління фінансово-економічною діяльністю» для спеціальності «Управління навчальним закладом» магістерського рівня підготовки та програми проведення тематичних дискусій для груп керівників професійно-технічних та вищих навчальних закладів на курсах підвищення кваліфікації.

Висновки. На підставі здійсненого аналізу наукових джерел та емпіричного дослідження наповнення змісту навчального матеріалу з фінансово-економічної проблематики, що викладається контингенту керівних кадрів освіти у процесі магістерської підготовки та на курсах підвищення кваліфікації, можемо зробити такі висновки:

1. сучасні наукові розробки з проблеми удосконалення когнітивного компоненту фінансово-економічної підготовки керівних кадрів освіти часто мають декларативний характер та фрагментарне наповнення змістової частини, не враховуючи запити управлінського складу навчальних закладів та вимог ринкової економіки;

2. на підставі опитування керівних кадрів освіти у процесі магістерської підготовки та на курсах підвищення кваліфікації нам вдалося відібрати, систематизувати та оновити зміст і глибину управлінської фінансово-економічної підготовки з метою професійного зростання менеджерів освіти та ефективного прийняття ними управлінських рішень у практичній діяльності.

Резюме. Сучасні освітні перетворення у сфері удосконалення процесу управління навчальними закладами в умовах ринкової економіки потребують перегляду глибини та структурного наповнення змісту системи підготовки керівних кадрів освіти. Одним із актуальних векторів освітнього менеджменту визнається управління фінансово-економічною діяльністю. Аналіз теоретичних та прикладних досліджень дозволив виявити недостатність та фрагментарність наукових розробок щодо наповнення змісту навчального матеріалу з фінансово-економічних питань. У статті пропонується авторське бачення розв'язку проблеми структуризації та визначення змісту фахової фінансово-економічної підготовки освітніх менеджерів. Апробація результатів здійснена у процесі магістерської підготовки та на курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти. **Ключові слова:** освітній менеджмент, система підготовки, фінансово-економічна діяльність.

Резюме. Современные образовательные преобразования в области усовершенствования процесса управления учебными заведениями в условиях рыночной экономики требуют пересмотра глубины и структурного наполнения содержания системы подготовки руководящих кадров образования. Одним из актуальных векторов образовательного менеджмента признается управления финансово-экономической деятельностью. Анализ теоретических и прикладных исследований позволил выявить недостаточность и фрагментарность научных разработок по наполнению содержания учебного материала по финансово-экономическим вопросам. В статье предлагается авторское видение решения проблемы структуризации и определения содержания профессиональной финансово-экономической подготовки образовательных менеджеров. Апробация результатов осуществлена в процессе магистерской подготовки и на курсах повышения квалификации руководящих кадров образования. **Ключевые слова:** образовательный менеджмент, система подготовки, финансово-экономическая деятельность.

Summary. Modern educational transformation in process improvement management of educational institutions in a market economy need to be reviewed and structured filling depth of content management training education. One of the actual vectors recognized educational management control of financial and economic activity. Analysis of theoretical and applied research revealed fragmentation and lack of scientific developments on filling the content of educational material on financial and economic issues. The paper presents the author's vision of solutions to structure and define the content of professional financial and economic training of educational managers. Testing results performed in the master training and refresher courses for senior staff education. **Keywords:** management of education, training system, the financial and economic activity.

Література

1. Єльнікова Г.В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника ВНЗ / Г.В. Єльнікова // Теорія і методика управління освітою. – 2010. – №4. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ttmuo/2010_4/10elneel.pdf.
2. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. / В.І. Маслов. – Тернопіль, Астон, 2007. – с. 126-143.
3. На допомогу менеджеру освіти. Частина VIII. Сучасний керівник навчального закладу – менеджер освіти / Ю.В. Буган, А.Й. Романюк, О.В. Козловська. – Тернопіль: Астон, 2003. – 344 с.
4. Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах: навч. посіб. / Чміль А.І., Маслов В.І., Дмитренко Г.А., Єльнікова Г.В., Федоров Г.В. / за ред. А.І. Чміля. – К.: Логос, 2006. – 128 с.